

## Kr. u. 3-5. századi temető és település valamint Árpád-kori falu az M0 körgyűrű nyomvonalán

(BP 002-003-as lelőhelyek)

*Kr. u. 3-5. századi temető és település (BP 002-es lelőhely)*

2009. május–október között folytattuk a 2008 őszén, az M0 Déli szektor, Vető VII. dűlőn megkezdett megelőző régészeti feltárásokat (BENCZE–KOROMTEREI–TÉZER 2009, 130–149). A két év alatt összesen 23235 m<sup>2</sup>-nyi felületen 2351 objektumot, ezen belül 135 sírt tártunk fel, ezzel a péceli úti temető és település után a második legnagyobb ismert komplex – a császárkori Barbaricum időszakára datálható – lelőhely Budapest területéről. Kiemelkedő jelentőségét az adja, hogy a nagy felületű feltárásnak köszönhetően a teljes temető és a hozzá tartozó település együtt került napvilágra. Budapest területéről az elmúlt évekig szórványosan előkerült barbár emlékek után a fenti két lelőhely feldolgozása számos új információval szolgálhat a *limes*hez közeli Barbaricumban élők anyagi kultúrájáról.

*Temető:* 2009-ben, az északnyugat-déleleti irányú dombháton elterülő barbár temető újabb 79 csontvázas rítusú sírja került elő, melyek közül 28-at övezett kerítőárok. Számuk ennél minden bizonnyal nagyobb lehetett, de a dombháton az intenzív talajművelés, máshol pedig a császárkori barbár és az Árpád-kori település objektumai semmisítették meg. Ez alap-

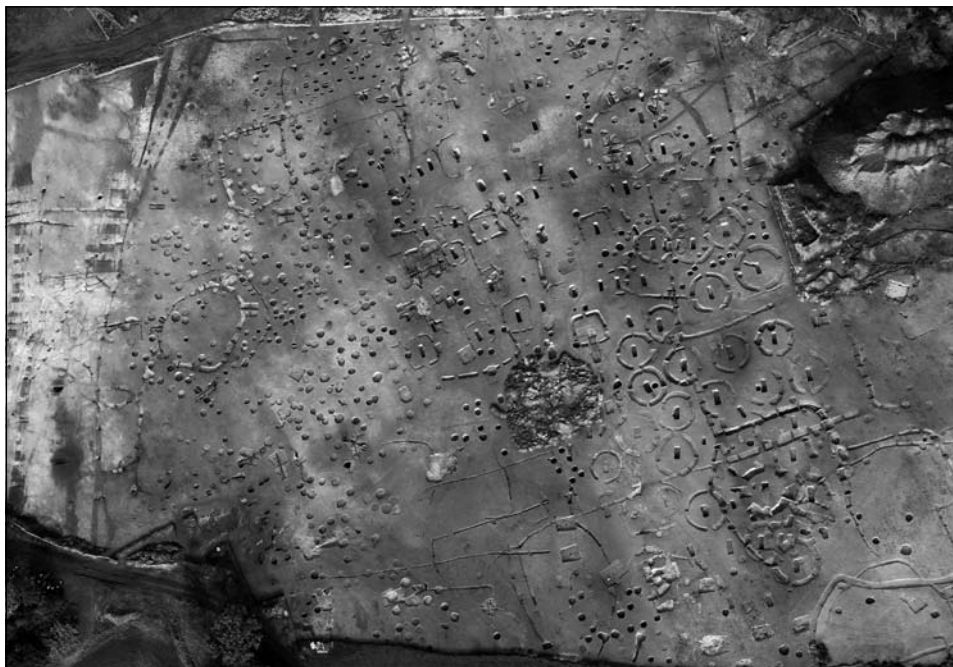
## 3rd-5th century AD cemetery and settlement, and Árpád period village along the path of M0 motorway

(Sites BP 002-003)

*Cemetery and a settlement from the AD 3rd century to the 5th century (site BP 002)*

Between May and October 2009, we continued the excavations started in the autumn of 2008 in the M0 motorway, southern sector, at Vető VII dűlő (BENCZE–KOROMTEREI–TÉZER 2009, 130–149). Over two years, 2,351 features, including 135 graves, were uncovered on a surface of 23,235 m<sup>2</sup>. Thus, the Soroksár site is the second largest complex dated from the time of the Imperial period Barbaricum on the territory of Budapest after the cemetery and settlement at Péceli Road. The greatest importance of the site comes from the fact that owing to the excavation conducted over such a large surface, the cemetery and the associated settlement were unearthed together. In conjunction with the scattered Barbarian remains discovered on the territory of Budapest, the analysis of these two sites will provide many new pieces of information on the material culture of the people living in the Barbaricum close to the *limes*.

*Cemetery:* In 2009, 79 more inhumation graves were found in the Barbarian cemetery located on the northwest-southeast oriented hill ridge. Of this number, 28 graves were surrounded by ditches. This number must have been higher but in-



1. kép: A császárkori barbár temető és település légifotója (Civertan Bt.)

Fig. 1: Aerial photo of the Imperial period Barbarian cemetery and settlement (photo courtesy Civertan Bt.)

ján több, egymástól viszonylag nagy távolságban lévő – árkolt sírok által alkotott sorokban elhelyezkedő – temetkezés valószínűleg körbekerített lehetett. Számos esetben az árokkeretek csak részlegesen maradtak meg (pl. az 1534-es sír dombhát felőli oldalán teljesen hiányzik), a dombhát gerincébe ásott sírok közül pedig feltűnő módon csak két esetben tudtunk minimális, árokra utaló nyomot megfigyelni.

A kerítőárkok alaprajzi szempontból alapvetően két típusba sorolhatók, melyek a temetőn belül területileg is elkülönültek egymástól. A hat kör alakú árkot a temető keleti-délkeleti felében, a 2008-as ásatási felület folytatásában tártuk fel. A 20 négy-szög alaprajzú kerítőárkos sír ezzel szemben a temető nyugati-északnyugati részén helyezkedett el (1. kép). Határvonaluk a C18–H16 szelvény között húzott kép-

tensive cultivation and the features from the Imperial period Barbarian and Árpád period settlement destroyed them. Several of the graves located at relatively large distances from one another in the rows of graves with ditches may also once been surrounded by ditches. The ditches were often only partially preserved (e.g. the ditch is completely missing at grave no. 1534 on the hill slope). Remarkably, traces of ditches could be observed around only two of the graves on the hilltop.

The ditches can be grouped into two types based on their ground plans. These types were also spatially separated within the cemetery. The six circular ditches were found in the eastern-southeastern part of the cemetery in the continuation of the excavation territory from 2008. The 20 quadrangular ditches, at the same time,

zeletbeli egyenes mentén volt, e szabályszerűségtől csupán az 1754-es feltűnően kisméretű, négyzetes árokkal övezett sír tért el. A temető északnyugati szélén két, előbbiektől eltérő, lekerekített sarkú négyzet alakú árokkal övezett sír is napvilágra került. Az épen megmaradt árkok közös jellemzője a déli oldalon kialakított bejárat, míg külső paramétereik tágabb határok között mozogtak. A kerek árkok 8-10 m átmérőjűek, a négyzetesek azonban csupán 5-7 m oldalhosszúságúak, utóbbiaknál több esetben a bejáratnál rendelkező északnyugati és a szemközti, délkeleti oldalak kissé rövidebbek. Bejáratuk szélessége 60 cm és 3 méter között ingadozott, mélységük részben a felszín pusztulása következtében még nagyobb arányú – akár egy árkon belül is előforduló – eltéréseket mutatott (10-70 cm). Aljuk enyhén ívelt, faluk eltérő szögben törő rézsús kialakítású volt.

Az árokkeretes sírok szerkezeti rekonstrukciójával kapcsolatban megoszlanak a vélemények abban a kérdésben, emeltek-e fölējük halmokat vagy csak rituális okból, a temetés utáni szertartások elvégzése

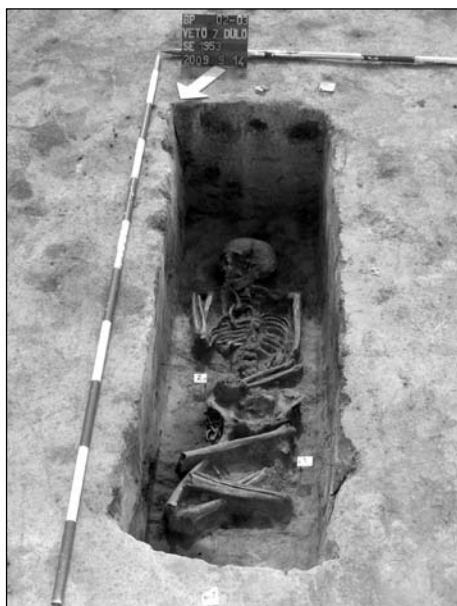
were located in the western-northwestern part of the cemetery (Fig. 1). The border between them ran along an imaginary straight line between trenches C-18 and H-16. Grave no. 1754, surrounded by an unexpectedly small quadrangular ditch, is the single exception. Two graves surrounded by quadrangular ditches with rounded corners were uncovered by the northeastern edge of the cemetery. The common trait of the preserved ditches was that their entrance faced south, while their exterior measurements ranged between broad limits. The circular ditches had diameters ranging between 5-10 m, while the sides of the quadrangular ones measured only 5-7 m. In the latter cases, the northwestern sides with the entrances and the opposing southeastern sides were slightly shorter. The width of the entrances ranged between 60 cm and 3 m. The depths of the ditches displayed even greater divergences even within the same feature (from 10-70 cm) partly owing to the heavy erosion of the surface. The bottom was slightly curved and the walls slanted to various degrees.



2. kép: Sírt kerítő árokokban talált lókoponyák  
Fig. 2: Horse skulls found in the ditch surrounding a grave



3. kép: Bronz tükörrel, tállal eltemetett nő sírja  
 Fig. 3: Grave of a woman buried with a bronze mirror and a bowl



4. kép: A korszakban ritka, zsugorított csontváz  
 temetkezés a temető északi szélén került elő  
 Fig. 4: A rare phenomenon from this period, a  
 crouched inhumation burial found at the northern  
 edge of the cemetery

céljából kerítették körbe a sírokat. Újabb ásatási megfigyelések Pilis-Horgásztó lelőhelyen az előbbi feltételezést erősítik meg: a nyitott árokkeretes sírok fölött 40-50 cm-es kis halmot dokumentáltak (GULYÁS 2009). Sajnos az intenzív talajművelés és a nyomvonalon húzódó erdősáv miatt lelőhelyünkön nem tudtunk hasonló megfigyeléseket tenni. Az árkokban néhány esetben megfigyelt állatcsontok, állatkoponyák (pl.: SE 1799; 2. kép) pedig talán az árkon belüli szakrális térben lezajlott halotti tor, vagy egyéb, a temetéssel összefüggésbe hozható vallási esemény maradványai lehettek (KULCSÁR 1998, 39).

A sírok egyenesen dél-délkelet-észak-északnyugati tájolásúak voltak és – a 2009-es ásatási területen – viszonylag jól elkülöníthetően, egymástól 6-10 méter

There are various opinions concerning the structural reconstruction of the graves with ditches, namely, whether these graves had mounds over them or whether the graves were surrounded by the ditches after the end of the funeral ceremonies only for ritual reasons. Recent excavations at Pilis-Horgásztó site support the existence of mounds. Small 40-50 cm tall mounds were documented over graves with open ditches (GULYÁS 2009). Regrettably, it was not possible to observe similar phenomena at our site because of the intensive cultivation and the belt of forest planted along the path of the M0. The animal bones and skulls observed in a few ditches (e.g. SE 1799; Fig. 2) may have been the remains of a funeral feast or another religious event linked with the funeral and

5. kép: Árokkeretes sír és rablóakna sötét foltjának előkerülése a tükrönyesést követően

Fig. 5: Appearance of a grave surrounded by a ditch and the dark discolouration of the robber's shaft after scraping



távolságban elhelyezkedő 11, északkelet-délnyugati irányú sorba rendezve helyezkedtek el. A „jelöletlen”, árokkal nem kerített temetkezések több csoportban, főleg a temető északi és nyugati szélén, illetve az árokkeretes sírok között, szórtan, helyenként egymástól igen nagy távolságban kerültek elő.

A feltárt sírok túlnyomó többségében a halottakat nyújtott, háton fekvő pózban temették el (3. kép), két esetben a korszakban ritka, zsugorított testhelyzetű, bolygatatlan vázat találtunk, egyiket (SE 1953; 4. kép) a temető északi szélén. A kutatás ezekben a rendellenesen eltemetett, minden esetben női, melléklettel rendelkező sírokban idegen etnikai csoport tagjait feltételezi, de felmerült a boszorkányság lehetősége is (KULCSÁR 1998, 33).

Koporsó maradványait egy esetben sem lehetett megfigyelni, ám több sír betöltéséből vas ácskapcsok, vasszegek kerültek elő. A sírgödörök túlnyomórészt lekerekített sarkú téglalap alakúak, függőleges falúak, vízszintes aljúak voltak. A sírokba

carried out in the sacred area within the confines of the ditch (KULCSÁR 1998, 39).

The graves were uniformly oriented in a south-southeast – north-northwest direction and on the excavation territory of 2009, they were distributed in 11, relatively clearly separated, northeast-southwest oriented rows separated from each other by gaps of 6-10 m. The “unmarked” graves without ditches were found in several groups, mostly at the northern and western edges of the cemetery or they were found scattered among the graves with ditches, sometimes at great distances from one another.

The dead lay on their backs in an extended position in the overwhelming majority of the graves (Fig. 3). In two cases, the intact skeletons lay in a crouched position, a rare phenomenon in this period. One such grave was found by the northern edge of the cemetery (SE 1953; Fig. 4). It has always been supposed that the members of an different ethnic group were

általában egy halottat temettek, de egy bolygatatlan kettős és egy bolygatott kettős vagy hármias temetkezés is előkerült. A vázak – más szarmata temetkezésekhez hasonlóan – rossz megtartásúak voltak, így a csontok egy része a talajviszonyok és főként a gyereksíroknál tapasztalt gyenge csontozat következtében felemészthődtek.

A korszakban általános arány szerint a sírok kétharmadát kirabolták, a gyakran teljesen szétszórta elhelyezkedő csontok tanúsága szerint jóval a temetést követően. A 2008-as megfigyeléseinkhez hasonlóan nagyobbrészt az árokkeretes sírok estek a rablók áldozatául, de a temető északi szélén elhelyezkedő „jelöletlen” sírok nagy részét is erősen bolygatva találtuk. Nyilvánvaló, hogy az árokkeret nélküli sírokat is elátták valamilyen jellel, Kiskundorozsma-Daruhalom III lelőhelyen például egy sír északi végében fejfára utaló nyomot figyeltek meg (MÉSZÁROS–SÓSKUTI 2005, 124).

Összesen 20, ép vázat tartalmazó bolygatatlan sírt tártunk fel, közülük hármat két korábbi árokba ásva (SE 73, 301). Ezen kívül több, a sírsorokba szervesen nem illeszkedő temetkezés került még el a rablók figyelmét. Ugyanakkor az árokkeretes

buried in the graves with irregularly positioned skeletons. The bodies were always those of women, buried with grave goods. The idea that these women may have been considered witches has also been raised (KULCSÁR 1998, 33).

No trace of the coffins could be observed although iron clamps and nails were found in the fills of several graves. Most of the graves were oblong with rounded corners, vertical walls and flat, horizontal bottoms. Generally, a single corpse was laid in each grave, although we found an undisturbed double and a disturbed double or triple burial as well. The skeletons, similarly to other Sarmatian burials, were poorly preserved. Certain skeletal elements were destroyed as the result of the soil conditions and poor bone structures, especially for infant skeletons.

Typically for this period, two thirds of the graves had been disturbed. Judging from the totally scattered bones, these intrusions happened long after the funeral. Similarly to the observations made in 2008, it was mostly graves with ditches that were robbed, although many of the “unmarked” graves at the northern edge of the cemetery were also badly dis-



6. kép: Válogatás a sírokból előkerült fibulákból  
Fig. 6: Selection from the brooches unearthed in graves

és a sírsorokba rendezett aknasírok túlnyomórészt rablottak voltak. Az érintetlenül maradt „jelöletlen” sírok többsége – hasonlóan a temető korábban feltárt részéhez – csak egy-egy edényt tartalmazott.

A teljes temetőben három sírablási módszert dokumentáltunk. Legtöbbször az egész sírgödörré ástak rá, ez esetben a halott csontjai és a mellékletek rendezetlenül helyezkedtek el. Kisebb számban figyeltük meg a szarmata barbár síroknál leggyakrabban előforduló – a nemesfém ékszerek, bronz viseleti tárgyak reményében – speciálisan mellkas tájékára történő ráásást, mely érintetlenül hagyta a medencétől lefelé eső testrészeket. Két esetben oldalirányból leásott rablóaknál tártunk fel (5. kép).

A különböző formájú ruhakapcsoló tüket (erősprofilú, pelta alakú, korong-, térd- és trombitafibulák; 6. kép) többször eredeti helyzetükben tudtuk dokumentálni. Az ásatás talán legnagyobb szenzációja egy kirabolt sírban talált zománcos korongfibula, amely minden jel szerint elkerülte a tolvajok figyelmét. A nagyméretű, 10 dkg

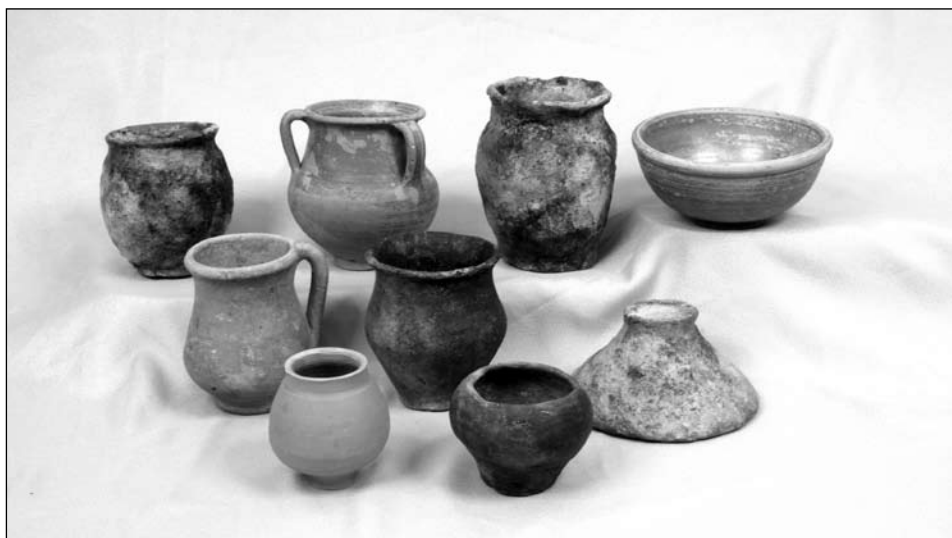
turbed. The graves without ditches were obviously also marked. For example, at site of Kiskundorozsma-Daruhalom III, traces suggesting the former presence of a wooden grave-post could be observed in the northern end of one of the graves (MÉSZÁROS-SÓSKUTI 2005, 124).

In total, 20 undisturbed graves with complete skeletons were uncovered, three of them dug into two former ditches (SE 73, 301). In addition, a few burials outside the grave rows were missed by the grave robbers. At the same time, the graves with ditches and the shaft graves in rows were mostly violated. The majority of the undisturbed “unmarked” graves, similarly to the earlier uncovered part of the cemetery, contained only a single vessel.

Three types of grave disturbances were documented in the cemetery. Generally, the entire grave shaft was opened, in this case, the bones of the skeleton and the grave goods became disarrayed. Less often, the robbers aimed at the chest area in the hope of finding precious metal jewelry and bronze clothing mounts, which was

7. kép: Válogatás a sírokból előkerült gyöngyökből  
Fig. 7: Selection from the beads unearthed in graves





8. kép: Válogatás a lelőhelyről előkerült kerámiákból  
 Fig. 8: Selection from the ceramics unearthed from the site

súlyú, 2-3. századra datálható ruhakapcsoló tű római műhely terméke, párhuzamát Öcsöd-Bábocka és Augst lelőhelyekről ismerjük (VADAY 2003, 332)

A szarmata női viselet jellegzetességét, a ruházathoz, ékszerhez tartozó üveg-, kalcidon-, korall-, karneol-, mészkő-, borostyángyöngyöket a sírok több mint egynegyedénél (21 esetben) tudtuk megfigyelni (7. kép). Eredeti helyzetükben, az alsóruházatot, lábbelit ékesítő, több sorban egyenként felvarrt gyöngyökből álló sorokat azonban a sírrablások és állatjáratok miatt csupán 4-5 esetben volt lehetőségünk dokumentálni.

A barbár férfiak viselete „szegényesebb” a nőkhöz képest. Felsőruházatukat fibulával fogták össze, övüket egy- és kéttagú ún. szarmatacsattal, később félkörös és D alakú bronzcsattal rögzítették. A kisebb méretű szarmatacsatok a lábbeli szíjazatának összefogására szolgáltak. A vaskést, tűzkészességüket, a csiholót és kovát a medence környékén figyeltük meg.

the most common find type in Sarmatian Barbarian graves. In such cases, the skeletons were found intact from the pelvis down. In two cases, the robbers' shaft was dug in from the side (Fig. 5).

Brooches of diverse shapes (strongly-profiled, discoid, pelta-shaped, knee-shaped, horn-shaped brooches, Fig. 6) could often be documented in their original positions. Perhaps the greatest sensation of the excavation was an enameled discoid brooch from a robbed grave which seems to have escaped the attention of the thieves. The large, 100 g brooch can be dated to the AD 2nd-3rd centuries and must have been manufactured in a Roman workshop. Analogies to it can be found at the sites of Öcsöd-Bábocka and Augst (VADAY 2003, 332).

The characteristic ornaments on the dresses of Sarmatian women, the glass, chalcedony, coral, cornelian, limestone and amber beads and pieces of jewelry could be observed in more than a quarter



9. kép: Terra  
sigillata csésze  
Fig. 9: Samian  
ware cup



A sírmellékletek között több esetben előfordult útravalóul szánt pénzérme, orsógomb.

A sírok csaknem harmadában (24 esetben) figyeltünk meg kerámiaedényt (8. kép), melyeket minden dokumentálható esetben a lábfej mögé, mellé, vagy az alsó lábszárhoz helyeztek. A kerámiák egy része szarmata fazekasok terméke. A korongolt edények, a kézzel formált kisméretű korsók, fazekak, tálak mellett római bepecsételt tálalt és Faltenbecher utánzatot is készítettek. Az egy-egy sírba helyezett mesterbélyeges terra sigillata (9. kép) és üvegpalack viszont római műhely terméke.

Talán betegség következtében elhunyt házaspárt temethettek egy kerítőárok-kal övezett sírba, akiknek koponyáját a sírba helyezést követően, valószínűleg rituális okokból összenyomták, taposták. (10. kép; antropológiai meghatározás alatt) A férfi mellé vaskést, bepecsételt díszű edényt helyeztek, a nő fülbevalót, torquest, három karperecet, fibulát és gyöngyökkel ékesített ruházatot viselt.

Kiemelkedő társadalmi helyzetű személy nyugodhatott abban a sírban, amely tükör töredékét, bronz- és üvegbetétes ezüstgyűrűt, üvegpalackot és nagyméretű kalcedon illetve üvegpaszta gyöngyöket tartalmazott (SE 1978).

(21) of the graves (Fig. 7). Rows of beads sewn individually on the under garments and the footwear could be observed in their original position in only four or five cases because of the grave disturbances and the holes of burrowing animals.

The costume of the Barbarian men was less ornamented than that of women. The upper clothing was held together with a brooch, the belts were fixed with a solid or an articulated so-called Sarmatian buckle. Later, semicircular and D-shaped bronze buckles appear. The smaller Sarmatian buckles held together the straps of the footwear. Iron knives, strike-a-lights and flints were observed around the pelvic region.

The grave goods often contained a coin for the journey to the other world or a spindle-whorl. Ceramic vessels were observed in nearly one third (24) of the graves (Fig. 8). They were placed behind or beside the feet or the legs. Some of the vessels were made by Sarmatian potters. Besides the wheel-thrown vessels and the small hand-formed jugs, pots and bowls, Roman stamped bowls and Faltenbecher imitations were also prepared. The Samian wares with a potter's mark (Fig. 9) and the glass flasks found in a few graves were produced in Roman workshops.



10. kép: Összenyomott koponyájú kettős temetkezés  
 Fig. 10: Double burial with crushed skulls

A temetőt a leletanyag alapján a Kr. u. 2-3. század fordulóján nyithatták meg és – a szemcsés, szürke kerámia alapján – az 5. század elejéig használták. A korai fázisát az erősprofilú, az aláhajlított lábú fibulák, emailos tárgyak és a horgonyfibula képviselik. A késő császárkorra datálhatók a szélesen feltekereselt végű fülbevalót, a körte alakú zárószervezetes torqueseket tartalmazó sírok.

A XXIII. ker., Soroksár-Vető VII. dűlőn feltárt temető déli, keleti és nyugati széle a feltárási terület elhelyezkedésének köszönhetően egyértelműen lokalizálható. A sírsorok egymástól való távolságának figyelembevételével kijelenthető, hogy északi határa szintén feltárási területünkbe esik, így a temető teljesen feltártnak tekinthető, mely 135 csontvázas sírjával a főváros

Perhaps a couple who had both died from an illness were buried together in a grave with a ditch. After their bodies were placed in the grave, the skulls were crushed with the hands or the feet probably as part of some kind of ritual (Fig. 10). (The anthropological identification of the bones is underway.) An iron knife and a vessel with a stamped ornament were placed beside the man, while the woman wore earrings, a torque, 3 bracelets, a brooch and a dress decorated with beads.

A person of a high social status may have lain in the grave that contained a fragment of a mirror, a bronze ring and a silver ring with glass inlay, a glass flask and large chalcedony and glass paste beads (SE 1978).

Based on the find material, the cemetery was opened at the turn of the AD 2nd-3rd centuries, and, based on the granular grey ceramics, it was used until the beginning of the AD 5th century. The early phase at the cemetery is represented by strongly-profiled brooches with a returned foot, enameled objects and an anchor-brooch. The graves with earrings with broad spiral terminals and torques with pear-shaped terminals can be dated to the late Imperial period.

The southern, eastern and western borders of the cemetery found at XXIII. district, Soroksár-Vető VII. dűlő can be clearly identified thanks to the location of the excavation territory. The northern border most probably also lies within the excavated territory judging from the distances between the grave rows, so this cemetery has been completely unearthed and with its 135 inhumation graves represents the second largest Imperial period Barbarian cemetery from the territory of the Capital.

területéről ismert második legnagyobb császárkori barbár temetője.

*Település:* A 3-5. századi temetőhöz hasonlóan, a dombhát vonalát követve, döntően annak nyugati lejtőjén húzódik a császárkori barbár település. Az autópálya nyomvonalának – e lelőhelyhez képest – keresztirányú elhelyezkedése következtében a feltárás során észak-déli irányban 140 m hosszan, kelet-nyugati irányban mintegy 200 m szélességben tanulmányozhattuk a 3-5. századi településszerkezet sajátosságait. Utóbbi ténynek köszönhető, hogy a nagy felületen végzett megelőző feltárás által nem csupán a császárkori barbár település belső szerkezeti elemei, bizonyos telepobjektumok csoportosulása, szegregációja, hanem a központi terület és a perifériális zóna sávosan megfogható átmenete is kiválóan tanulmányozható volt.

E változatos településszerkezeti képet hordozó tér geomorfológiai szempontból egy nyugati irányban fokozatosan lejtő, 200 m alatt csaknem 4 m-t eső térszín, melyhez szintén sávosan húzódó, egyre növekvő nedvesség- és agyagtartalmú alta-

*Settlement:* The Imperial period settlement, just like the AD 3rd-5th century cemetery, is located along the hill ridge, mostly on its western slopes. As the settlement lies perpendicular to the path of the motorway, details from the AD 3rd-5th century settlement structure could be studied over a territory that was 140 m long in a north-south direction and 200 m long in an east-west direction. It was the latter factor that, during the course of the investment-led excavation conducted over this a large surface, permitted study, not only of the interior structural elements and the clustering and the segregation of certain settlement features within the Barbarian settlement but also of the zonal transition between the central and the peripheral areas.

From a geomorphological point of view, varied settlement structure is located on a surface sloping gradually in a westwards direction, falling nearly 4 m in 200 m. The site is characterized by bands of subsoil types with increasing moisture and clay content. The layers, still sandy on the hilltop, become increasingly loessy-sandy, and



11. kép: Hossztengelyben három ágasfa által tartott tetőszerkezetű épület maradványa

Fig. 11: Remains of a building with a roof construction supported by three posts along the longitudinal axis



12. kép: Félig földbe mélyített ház és padlójába beásott malomkő másodlagos felhasználásával kialakított tűzhely

Fig. 12: Semi-subterranean house with an oven constructed with a secondarily used millstone dug into its floor

lajtípusok társulnak. A dombtető vonalában még homokos réteg nyugati irányban egyre inkább löszös-homokossá, agyagos-löszössé válik, a feltárási terület nyugati szélén pedig már kemény, agyagos jellegű. E természetföldrajzi adottságok érzékelhetően befolyásolták a barbár település szerkezetét, a települési objektumok típusainak területi eloszlását.

A feltárt településrészlet zömében egyrétegűnek mutatkozott, de a D10-G10, D11-F11 szelvények sávjában egy 80-100 m<sup>2</sup>-es területen – az erőteljesebb altalaj süllyedés következtében megvastagodó, még meglévő humuszrétegben – a felső szántott szint alatt egy 15-20 cm vastag szürkésbarna, hamus, égéstermékkel is tartalmazó szint (SE 30), ez alatt pedig egy barna kultúrréteg (SE 40) is húzódott. Ebben a többrétegű zónában, az SE 30 alól indultak a császárkori telepjelenségek, így ezt a szintet lokálisan megőrződött járósínt maradványként interpretálhatjuk, amely a dombhát magasabb részén a mélyszántás következtében megsemmisült. A többrétegű sávban – réteggel követő

clayey-loessy towards the west, and finally become hard and clayey at the western edge of the excavation territory. These geomorphological conditions obviously influenced the structure of the Barbarian settlement and the spatial distribution of the settlement features.

The partial settlement appeared to be single-layered although on a territory of 80-100 m<sup>2</sup> in trenches D10-G10, D11-F11, a 15-20 thick greyish brown level with ash and combustion products (SE 30) was found under the upper ploughed layer and a brown culture-bearing layer lay underneath (SE 40) in the still existing humus layer that became thicker as the result of a more marked depression in the subsoil. In this stratified zone, the Imperial period settlement phenomena began beneath SE 30. Thus, this level can be interpreted as the locally preserved remains of a floor level which deep plowing has destroyed higher up the hillside. During the manual excavation by layers, the levels of the stratified zone could be differentiated and a number of shallow features

módszerrel – történő kézi mélyítés során, a szintek elkülönítése mellett több olyan sekélyebb objektumot is feltártunk, melyek nem érték el a színváltó altalaj szintjét (tapasztott padlók, sekély tüzelőgödörök, egy ívelődő árokszakas). Ebből arra is következtethetünk, hogy hasonló jelenségek a település egyéb részein is előfordultak, de a mezőgazdasági művelés folytán elpusztultak.

A dombhát nyugati oldalának felső harmadában-felében, azaz a többperiódusú telep központi részén tapasztaltuk a legintenzívebb területhasználatot.

A félig földbe mélyített, általában 3×3 m alapterületű, tapasztott-döngölt padlójú épületek egy részénél a hossz tengelyben három (pl.: SE 518; *11. kép*), vagy a két rövidebbik oldal közepén egy-egy oszlophely (pl.: SE 1691) utalt az ágásfás-szelemenes, nyeregtetős szerkezetre. Dokumentáltunk a belső tér közepén egy-egy oszlophellyel rendelkező épületmaradványt is (pl.: SE 1636), esetükben egyetlen ágasfa által hordott sátozott szerkezetre gondolhatunk. Legtöbbször azonban tartóoszlop nyomát nem tudtuk megfigyelni; ezekben az ese-

were unearthed that did not extend down to the level of the color changing subsoil (daubed floors, shallow pits of hearths and curved ditch section). This implies that similar phenomena may have been present in other parts of the settlement as well but was destroyed by agricultural activity. The most intensive land use was observed in the upper third to half of the western hill ridge slope, the central part of the stratified settlement.

In a few semi-subterranean houses, generally built with a ground plan of 3×3 m with daubed and rammed floors, three (e.g. SE 518, *Fig. 11*) or a posthole each in the middle of the shorter sides (e.g. SE 1691) indicated the saddle roof had a prop-and-purlin structure. Other houses had just one posthole in the center (e.g. SE 1636), where a single post supported the tent roof. Often, however, not even a posthole could be observed, in which cases a roof resting on the ground level or on a timber frame can be reconstructed. The remains of three over-ground post-structure houses were also found. Thanks to the thicker stratified zone, the daubed

13. kép: Letapasztott kerámiatöredékekkel alapozott sütőfelületű kemence és hamuzógödörének maradványa  
 Fig. 13: Remains of an oven with shards daubed into its baking surface and its ash pit



tekben járászintre támaszkodó, esetleg gerendavázon nyugvó tetőszerkezet rekonstruálható. Megtaláltuk három földfelszíni oszlopvázas épület maradványát is. A vastagabb töbrétegű zónának köszönhetően, két építmény tapasztott padlóját is feltárhattuk, ezek nagysága szintén a 3×3 m-es méretet követte. A telepet a mélyebb térszínen határoló árok mentén, egy 13×6 m alapterületű, két belső oszlopsorral négy részre osztott nagyméretű, bizonytalan korú épület maradványai is előkerültek.

Épület belsejében kialakított tüzelőhelyet, más császárkori barbár lelőhelyhez hasonlóan, csak kevés esetben találtunk. Ezek általában agyagtapasztásba ágyazott kisebb kövekből álltak, sütőfelülettel nem rendelkeztek. Az SE 1687-es házban – speciális módon – egy, a padlóba vájt égett falú tüzelőgödörbe helyezett malomkő biztosíthatta a fűtéshez, főzéshez szükséges hőt (12. kép). Ehhez hasonló megoldást az M0 autópálya Péceli úti csomópontjánál végzett császárkori telepfeltárás során sikerült megfigyelni (KOROM 2006, 186, 187, 5. kép).

A településen előforduló kemencék túlnyomórészt egyéb objektumokhoz kapcsolódva, azok részeként kerültek elő. A kemencéket általános szokás szerint egy nagyobb beásás – földbe mélyített épület, műhely, gödörkomplexum vagy árok – oldalfalába vájták, így alakítva ki a boltozatos szerkezetet, amely a mezőgazdasági művelés következtében csak ritkán őrződött meg épségben. Az 5×6-7 m alapterületű, tüzelési tevékenységet mutató, műhelyként interpretálható, beásások (pl.: SE 577, 600, 710, 1652, 1966) az uralkodó szélirány következtében a feltárt településrészlet déli harmadában koncentrálnak. Az eredetileg téglalap alakú, földbe

floors of two constructions could also be observed. These conformed to the 3×3 m size seen elsewhere on the site. The remains of a large building of uncertain date were also found by the ditch that bordered the settlement in the lower lying territory. Its ground plan measured 13×6 m and it was divided into four parts by two interior post rows.

Only a few fire places were uncovered inside the buildings, similarly to other Imperial period Barbarian sites. They were generally built from small stones embedded in clay daub and lacked a baking surface. In house no. SE 1687, there was a millstone placed into the hearth pit dug into the floor of the house thus securing in a unique way, the heat necessary for heating and cooking (Fig. 12). A similar solution was observed during the excavation of the Imperial period settlement by the Pécel Road junction of the M0 motorway (KOROM 2006, figs. 186, 187:5).

Most of the ovens found at the settlement were attached to other features. The ovens were generally dug into the walls of large pits – a semi-subterranean house, a workshop, a pit complex or a ditch. The dome of such ovens was rarely preserved because of later agricultural activity. The 5×6-7 m pits displaying traces of fire, can be interpreted as workshops (e.g.: SE 577, 600, 710, 1652, 1966). They clustered in the southern third of the partially recovered settlement because of the dominant wind direction. The originally oblong semi-subterranean features were used in subsequent phases according to the relative chronology of the one or two ovens and the working and storage pits cut into their walls. The foundations of the baking surfaces of the ovens contained pebbles or ceramic shards (Fig. 13). Sometimes the

mélyített objektumok – az oldalfalukba vájt egy, vagy több kemence, munka- és tárológödörnek a beásáshoz való relatív időrendi viszonya alapján – többfázisúak lehettek. A kemencék sütőfelületét kavicsal, vagy kerámiatöredékekkel alapozták (13. kép), több helyen megfigyelhettük, hogy a nagyobb, ívelt oldaltöredékeket a letapasztás során helyben roppantották össze, így alakítva ki a vízszintes alapozási síkot.

A tüzelőberendezések második csoportját a gödrök között rendszertelenül elhelyezkedő, kisebb téglalap alakú, vagy kerek munkagödörrel rendelkező külső kemencék alkották, köztük az egyik példány boltozata csaknem teljes épségben megőrződött (SE 831, 832).

A tüzelőhelyek jóval gyengébb minőségben kivitelezett típusába tartoznak azok a kisméretű, humuszba vájt, szűk szájnylással rendelkező tüzelőgödrök (pl.: SE 991, 992, 995), melyek minden jel szerint időszakosan használt, kisebb hőfokot elérő, sütőfelülettel nem rendelkező égetőhelyek lehettek. Bár egy tömbben, az F10-G10 szelvények területére koncentráálódtak, mivel aljuk egy esetben sem érte el a színváltó sárga altalajt, nem zárható ki, hogy a település más részein is előfordultak (egy hasonló példány talvolabb délre, az M10-es szelvényben is kibontásra került).

A telep speciális objektumai az élelmiszer tartósítására kialakított füstölők, a császárkori Barbaricum jellegzetes műhelytípusai, melyek rendszerint három eltérő formájú és funkciójú részből állnak (pl.: SE 607, 2835, 2139, 2832, 2657, 2191, 2729). A többnyire tárológödörkhöz hasonló, gyakran azok felhasználásával kialakított, égett, kormos falú tüzelőteret keskeny, alagútszerűen kivájt, több eset-

large, curved wall fragments were crushed in spots during the daubing process to create a horizontal foundation.

Another group of firing places was composed of outdoor ovens with smaller oblong-shaped or round working pits scattered irregularly among the pits. The dome of one of their representatives was nearly completely preserved (SE 831, 832).

The small fire pits dug into the humus with narrow mouths represent a much poorer quality type of fireplace (pl.: SE 991, 992, 995). They were most probably temporary fireplaces, which attained only lower temperatures and lacked baking surfaces. Such fireplaces were found clustered in trenches F10-G10 but, since their bottoms did not extend into the color changing yellow subsoil, they may have occurred in other parts of the settlement as well but gone unnoticed (a similar one was uncovered farther to the south in trench M10).

The food smoking installations connected to preserving food were the special features of the settlement. They represent characteristic workshop types from the Imperial period Barbaricum and generally comprise three parts with diverse shapes and functions (e.g. SE 607, 2835, 2139, 2832, 2657, 2191, 2729). The firing space with its burned and sooty walls, generally resembled and was often built from former storage pits. It was connected with the narrow, elongated oblong smoking space with its horizontal base through a narrow, tunnel-like, barrel-vaulted funnel, often preserved intact (Fig 14).

The food was stored in so-called beehive-shaped pits which had narrow mouths. Their walls widened downwards in a straight or an curved line and the bottoms of them were horizontal. They were the most common features at the settlement.

ben épségben megmaradt dongaboltozatos kürtő kötötte össze a szintén keskeny, nyújtott téglalap alakú, vízszintes aljú füstölőtérrel (14. kép).

Az élelem tárolása a szűk szájú, lefelé rézsűsen, vagy enyhén ívelődve szélesedő, vízszintes aljú, ún. méhkas alakú tárolóvermekben történt, melyek a legnagyobb számban előforduló objektumok a telepen. Túlnyomó részüket a puhább talaj alatt húzódó kemény szürke, agyagos rétegbe vájták, betöltésük sűrűn rétegzett, bennük, sok esetben időszakos tüzelés nyomait is megfigyeltük.

Ebben a zónában több, rendszerint derékszögben megtörtő árokrendszert is dokumentáltunk. Egységes, északkelet-délnyugati, valamint északnyugati-délkeleti irányú szakaszai a település alapstruktúrájához igazodtak, és feltételezhetően házhelyek, porták, esetleg bizonyos nagyobb teleprészek lehatárolását, egyben víztenítését szolgálhatták. Koruk a kevés leletanyag miatt kérdéses. Egy részük, mint pl. a három császárkori rátemetkezést (SE 2241, 2412, 2834) magában foglaló SE

The overwhelming majority of them had been cut into the hard clayey layer beneath the softer subsoil. Their fills are densely stratified and often traces of intermittent fire can be observed in them.

A number of ditch systems were documented in this zone, generally breaking off at a right angle. Their uniformly running northeast-southwest and northwest-southeast stretches were adjusted to the basic structure of the settlement and probably served to separate lots, or perhaps large parts of the settlement. At the same time, they may have been used to drain water from the settlement. Their dating is not certain because of the few finds they contained. A few of them, like the longitudinal ditch system containing three Imperial period burials (SE 2241, 2412, 2834) certainly dates to the Imperial period, but most of the ditches intersected the graves and the ditches of the cemetery (e.g. SE 1846, SE 1936).

The number of the pits decreased in the middle third of the western slope and a number of large fencing ditch systems



14. kép: Földbe ásott füstölő-aszaló kerek tüzelőgödre, oldalfalba vájt kürtője és nyújtott füstölőtere  
Fig. 14: Round firing space of a subterranean smoker-desiccator, its funnel cut into the wall and its elongated smoking space



15. kép: Használaton kívüli gödörbe rituális okokból eltemetett kutya csontváza

Fig. 15: Dog skeleton buried for ritual purposes in an abandoned pit



73-as hosszanti árokrendszer, minden bizonytalansággal császárkori, túlnyomó többségük azonban vágja a temető sírjait, kerítőárkait (pl. SE 1846, SE 1936).

A nyugati lejtő középső harmadában a beásások számának csökkenése mellett, több, nagyobb kerítőárok rendszer került napvilágra, amelyek minden esetben korábbi települési objektumokat (méhkas alakú vermek, házak) vágta. Az északabbra elhelyezkedő téglalap alakú, részösen szűkülő falú, lekerekített aljú árokrendszer (SE 930) egy  $19 \times 15,6$  m alapterületű térséget övezett, amelynek területe az objektumok sűrűsödése tekintetében nem mutatott eltérést. Aljában egyes szakaszokon két-három vájatot figyeltünk meg, amely alapján az árokrendszer többszörös megújítását, karbantartását, vagyis huzamosabb ideig történő használatát feltételezhetjük. Ettől délre egy  $18 \times 19,4$  m alapterületű, szabálytalan kör alakú, déli oldalán bejárattal rendelkező árokrendszer (SE 82) került elő, amely több gödör mellett egy félig földbe mélyített épületet is megbolygatott. A helyenként

were uncovered, all of which intersected earlier settlement features (beehive-shaped pits, houses). The more northerly, oblong ditch system with slanting narrowing walls and rounded bottoms (SE 930) enclosed a territory measuring  $19 \times 15,6$  m. However there was no observable difference in the density of the features with it. In certain sections, 2-3 channels were observed on the bottom of the ditch. This implies that the ditch system was renewed several times and maintained, which means that it was used for a longer period of time. South of it, an irregular circular ditch system was found on a territory of  $18 \times 19,4$  m (SE 82). Its entrance was on its southern side, disturbing a number of pits and a semi-subterranean house. The ditch system sometimes with ditches that had a trapezoidal cross-section and sometimes with ditches having a trough-shaped bottom was enclosed by a much shallower ditch at a distance of 3-6 m (SE 653). Only the northwestern part could be observed. The number of the settlement features was much lower in the enclosed

trapéz átmetszetű, helyenként teknős aljú árokrendszert 3-6 m távolságra egy jóval sekélyebb árok övezte (SE 653), melynek csupán északnyugati felét sikerült megfognunk. A behatárolt térben jóval kisebb számú telepjelenséget tapasztaltunk, így ez esetben állattartásra szolgáló karám funkcióra gondolhatunk.

A kutyáknak a szarmatáknál kiemelkedő, talán rituális szerepe lehetett, hiszen a telepek többségében már használaton kívüli gödörben számos ép vázat dokumentáltak (KULCSÁR 1998, 72). Telepünkön is többször figyeltünk meg gödörbe helyezett ép kutyacontvázakat. Az SE 535-626 felső részében egy enyhén zsugorított testhelyzetű emberi csontváz alatt három rétegben összesen négy kutya maradványait tártuk fel (15. kép).

A települést határoló árkon túl nyugatra elterülő alacsony, bizonyos időszakokban vízzel borított, ingoványos, mocsaras területen többször megújított, belvíz lecsapolására szolgáló vagy területlehatároló, több kisebb párhuzamosan futó árokból álló árokrendszereket (pl.: SE 2089, SE 2090, SE 2310) és koncentráltan elhelyezkedő, egymásba ásott agyaggyerő gödöregyütteseket találtunk.

A magasabb talajvízszintet kihasználva ebben a zónában helyezkedtek el a települést ivóvízzel ellátó földkutak. A hat feltárt kútnál fabélésre utaló nyomot nem tudtunk megfigyelni. Három típusba sorolhatók: a meredek falú, hengeres, a lefelé egyenletesen szűkülő, tölcéses formájú mellett egy négyszögletes aknájú víznyerő (SE 2322) is előfordult. Két kút (SE 2471, 2337) visszaiszapolóadási rétegekből ép füles korsó, egy kerámiaedény töredékei, illetve néhány fából készült tárgy maradványai kerültek napvilágra. (K. A. – Sz. G.)

territory, so this feature may have been an animal pen.

Dogs must have played an eminent, perhaps a ritual role for the Sarmatians since in most settlements many intact skeletons were documented in abandoned pits (KULCSÁR 1998, 72). We observed intact dog skeletons placed in pits in our settlement as well. The remains of four dogs were observed in three layers under the human skeleton laid in a flexed position in the upper part of SE 535-626 (Fig. 15).

In the low, intermittently waterlogged, swampy territory west of the ditch bordering the settlement, repeatedly renewed ditch systems composed of smaller parallel ditches (e.g.: SE 2089, SE 2090, SE 2310) were observed. These either served to drain the ground water or define lots. Groups of clay pits were found in a cluster in this area dug into each other.

Making use of the higher ground water level, the well shafts that provided water for the settlement were dug in this zone. No traces of wooden linings could be observed in the six wells that were found. Three types have been identified. One of the types had steep, cylindrical walls, another one gradually narrowed downwards in a funnel-shape (SE 2322), while the third type had a quadrangular shaft. An intact handled jug, the fragments of a ceramic vessel and the remains of a few wooden objects were recovered from the loam layers of the two wells (SE 2471, 2337). (A. K. – G. Sz.)

#### *An Árpád period village (site BP 003)*

Between May 11 and November 6 last year, investigations were conducted on the M0 BP 003 territory. Together with last year's excavations (BENCZE-KOROM-

*Árpád-kori falu (BP 003-as lelőhely)*

Az elmúlt évben május 11. és november 6. között folytattunk kutatásokat az M0 BP 003-as területen, ahol az előző évi (BENCZE-KOROM-TEREI-TÉZER 2009, 138–143) ásatással együtt összesen 15361 m<sup>2</sup>-nyi területet tártunk fel. Az M0 BP 003-as lelőhely a domb patak felőli oldalán húzódik. Itt két időszak, a 10-11. század és a 12-13. század emlékényaga található meg. Megfigyelhető, hogy mindkét korszakban „elkerülték” a szarmata temetőt, ettől keletebbre települtek le (16. kép). Valószínűleg még 5-600 év múltán is látszódtak a temetkezéshez tartozó dombok. Ebben az évben a 10-11. századi periódushoz tartozó objektumok nem kerültek elő, azok inkább a domb oldalában húzódtak.

A 12-13. századi település újabb földbe mélyített házait tártuk fel, összesen 17-et. A 10-15 m<sup>2</sup> alapterületű házakban

TEREI-TÉZER 2009, 138–143), a surface of 15361 m<sup>2</sup> has been uncovered. Site no. M0 BP 003 lies on a hillside facing a brook. Remains from two periods, the 10th-11th centuries and the 12th-13th centuries were found here. Remains from both periods “circumvent” the Sarmatian cemetery with people settling farther to the east (Fig. 16). The knolls formed by the burials were probably still visible even after 500-600 years. This year, no features from the 10th-11th century period were brought to light since the inhabitants from this phase occupied the hillside.

Altogether 17 semi-subterranean houses from the 12th-13th century settlement were unearthed. Two or three postholes were found in houses with ground plans of 10-15 m<sup>2</sup> (Fig. 17). Apart from a few exceptions, daubed ovens were documented in the corners and trench-like extension on



16. kép: Légifotó az Árpád-kori objektumokról (Civertan Bt.)

Fig. 16: Aerial photo of the Árpád period features (photo courtesy Civertan Bt.)

két-három oszlophelyet találtunk (17. kép). Sarkukban, néhány esetet kivéve, tapasztott kemencét dokumentálhattunk, és nem volt ritka a szemközti oldalon található árokszerű nyúlvány sem, ami a szellőztetéssel hozható kapcsolatba. Padlójuk gyakran tapasztott volt. Több esetben megfigyeltük, hogy a ház pusztulása után egyik oldalába kemencét vájtak. Így a hamuzógödört nem kellett kiásniuk, hiszen erre felhasználhatták az egykori lakógödört (18. kép). Az előkerült kis mennyiségű Árpád-kori kerámiát többségében a fehér anyagú csigavonaldíszes fazéktöredékek képviselték. Ugyancsak elenyésző mértékű volt a vasleletek száma is.

Több, szabadon álló kemencét is feltártunk, közülük kettő teljesen épnek volt mondható. Mindkét esetben egyenes oldalú, kisméretű hamuzógödörből nyílt a kis belméretű, barlangszerűen kialakított, és kikapasztott kemence (19. kép). Sütőlapjuk tapasztásában kavicsokat találtunk. Több kemence aljában tapasztott kerámiadarabok kerültek elő (20. kép), melyeket felszedésük után a restaurátorok egész edénnyé tudtak összeállítani. A kemencékhez tartozó hamuzógödörök formája a legtöbb esetben csepp alakúra volt kialakítva.

A házakon és a kemencéken kívül fontos megemlíteni az ugyancsak Árpád-kori és már a 2008-as feltárás során is jelentkező árkokat, melyek újabb szakaszai kerültek elő. Ezek megközelítően észak-déli valamint kelet-nyugati irányúak voltak, és feltehetően telekosztásként, illetve karámként funkcionálhattak. Ez idő tájt még látszódnak az a (középkori árkokhoz képest) nagyméretű, mély, egykori szarmata árok, amelyet a középkorban másodlagosan újra használatba vettek: az újonnan létesített árkokat merőlegesen rácsatlakoztatták erre.

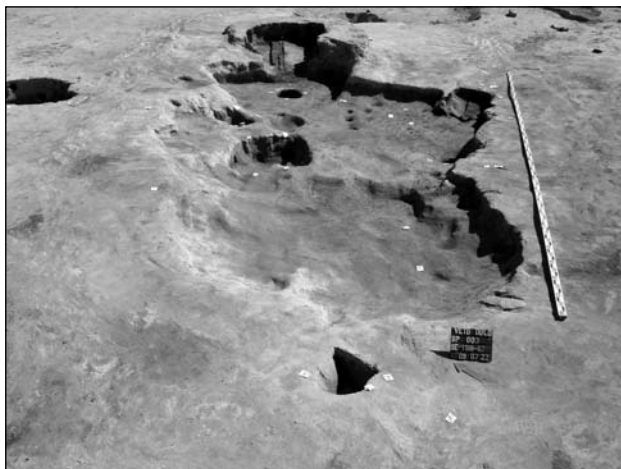


17. kép: Az Árpád-kori falurészlet rekonstrukciója (Németh Ádám rajza)

Fig. 17: Reconstruction of the Árpád period village (drawing by Ádám Németh)

the opposite side, which contributed to ventilation was frequently encountered. The floors were often daubed. In a number of cases, an oven was cut into one of the walls of the abandoned houses. Thus, there was no need for digging an ash pit because the depression from the previous house served this purpose (Fig. 18). Most often, white pot fragments decorated with spiral lines represented the poor Árpád pe-

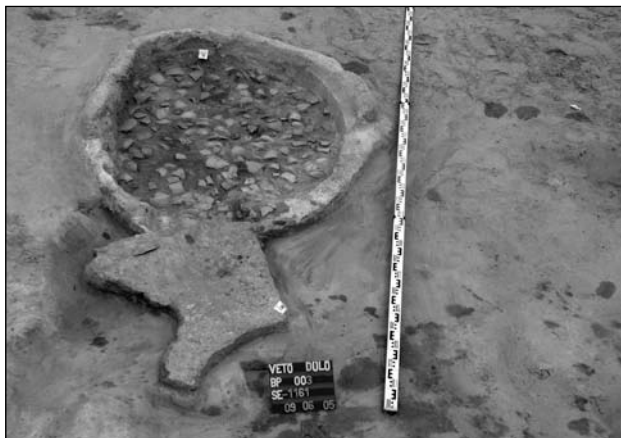
18. kép: Az elpusztult házra  
ráásott kemence  
Fig. 18: Oven dug into an  
abandoned house



19. kép: Ép állapotban  
megmaradt szabadon álló  
kemence  
Fig. 19: Entirely preserved  
outdoor oven



20. kép:  
Kerámiatöredékekkel  
letapasztott kemence  
Fig. 20: Oven daubed with  
shards



Az árkok közül a legjelentősebb egy 18×8 m területű részt körbevevő, lekerített sarkú, nyugati oldalán 1 m széles bejáratral rendelkező karám. A bejárat két szélén két-két cölöplyuk került elő, feltehetően az ezekben álló faoszlopok tarhták a karám ajtaját.

A település szerkezetére vonatkozóan csak részleges információkkal rendelkezünk mivel a 12-13. századi objektumok határa csak a feltárt terület délnyugati oldalán került elő. Megfigyelhettük ugyanakkor, hogy a délkeleti rész egy nagyobb területén csak elvéve létesítettek házakat. Itt főként karámok kerültek elő, a lakóépületek a feltárt terület északi részen sűrűsödtek. A falu egykori határa valószínűleg a patak lehetett, hiszen túloldalán, a szondázó kutatások során, nem került elő Árpád-kori lelet vagy objektum. Feltehetően ezen az időszakon belül is több periódussal kell számolnunk, hiszen a középkori objektumok között számtalan szuperpozíciót figyelhettünk meg, ezek pontos meghatározása majd a leletanyag kiértékelése után lesz lehetséges.

A lelőhely feltáráásával egy újabb szeletet ismertünk meg a dél-pesti terület Árpád-kori helyrajzából. Az elmúlt évek, évtizedek során a környéken (M0, Soroksár) történt hasonló korú feltárások eredményeit összesítve, egyre tisztább kép bontakozik ki a 800 évvel ezelőtti topográfiairól. (T. Gy.)

*Korom Anita – Szilas Gábor  
– Terei György*

#### *Irodalom/References:*

BENCZE–KOROM–TEREI–TÉZER  
2009 – Bencze Z. – Korom A. – Terei Gy. – Tézer Z.: Régészeti kutatások az

riod ceramic material. The number of iron finds was also negligible.

A number of outdoor ovens were also uncovered, two of which were intact. Both cavern-like daubed ovens of small interior spaces opened from a small ash pit with straight walls. (Fig. 19) Pebbles were found in the daub of their baking surfaces. A number of outdoor ovens had shards in its daubed bottom (Fig. 20) which could be fitted together into whole vessels in the conservator's workshop. The ash pits of the ovens generally had a drop form.

Beside the houses and the ovens, Árpád period ditches, already observed in 2008, deserve mention. The new stretches of ditches were oriented approximately north-south and east-west. Probably they were either associated with divided lots or enclosed corrals. The large (compared to medieval ditches) and deep Sarmatian ditch could still have been visible at that time. It was used secondarily in the Middle Ages when new ditches were run into it at a right angle.

The most significant ditch enclosed a 18×8 m territory of a corral with rounded corners and a 1 m wide entrance on the west side. Two postholes were found, one on each side of the two sides of the entrance and the posts standing in these holes must have supported the gate of the corral.

We do not have full information on the settlement structure since the edge of the 12th-13th century features was found only in the southwest side of the territory that has been brought to light. At the same time it could be observed that only a few houses were built over a large area in the southeast section. Mostly corrals were found here, while the dwellings were clustered in the northern part of the un-

M0 autópálya soroksári nyomvonalán (Archaeological investigations in the Soroksár section of the M0 motorway). *Aqfüz* 15 (2009) 130–149.

GULYÁS 2009 – Gulyás Gy.: Szarmata temetkezések Abony és Cegléd környékén. Szentendre 2009 (megjelenés alatt).

KOROM 2006 – Korom A.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának 06. lelőhelyén (Archaeological investigations at site no. 06 in the eastern sector of the M0 ring highway). *Aqfüz* 12 (2006) 181–195.

KULCSÁR 1998 – Kulcsár V.: A Kárpát-medencei szarmaták temetkezési szokásai. *Múzeumi Füzetek* 49. Aszód 1998.

MÉSZÁROS–SÓSKUTI 2005 – Mészáros P. – Sóskuti K.: Megjegyzések a szarmata kori sírablásokhoz. *Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében* 2005. Szeged 2006, 117–132.

VADAY 2003 – Vaday, A.: Cloisonné brooches in the Sarmatian Barbaricum in the Carpathian Basin. *ActaArchHung* 54 (2003) 315–421.

earthed territory. The streamlet must have been on the border of the village since no Árpád period finds and features were found on the other bank during test investigations. It is likely that there are subsequent phases even within this period as numerous super-positioned features could be observed between the medieval features. They can precisely determined only after the evaluation of the find material.

The excavation of the site has added another piece to the Árpád period topography of south Pest. Combining the results of excavations of the same period in this area (M0, Soroksár) conducted over the past years and decades, an increasingly clear picture can be drawn of the topographical situation of 800 hundred years ago. (Gy. T.)

*Anita Korom – Gábor Szilas  
– György Terei*